

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТЬНОГО ПРОСТОРУ

І.О.ГАШЕНКО, І.О.САВІЧ

Україна, м. Запоріжжя, КЗ Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР

Сучасна ситуація в системі «суспільство - природа» за останні три десятиліття характеризується змінами масштабів сприйняття людиною навколишнього світу. Зростає охоплення свідомістю простору екологічних проблем - від локальних і регіональних до національних і глобальних. Загострюється усвідомлення тимчасового вектора екологічних проблем - від миттєвих проблем попередніх і нинішніх поколінь, до інтересів наступних поколінь. Приходить усвідомлення, що при всій своїй технократичній потужності людство не здатне скільки-небудь ефективно здійснювати в біосфері регуляторні функції.

Проблеми шкільної освіти сьогодні невіддільні від проблем життя суспільства в цілому. В умовах глобалізації життя, виховання любові до природи є актуальною проблемою. До числа пріоритетних завдань загальної освіти все більш висувається екологізація освітнього середовища, підвищення ефективності самого освітнього процесу, спрямованого на зміну свідомості людей, виховання громадян, здатних попереджати і вирішувати екологічні проблеми.

Одним з ефективних способів формування екологічної компетентності учнів на теперішній час є тренінгові технології. Їх унікальність полягає в тому, що вони відображають колективні потреби учнів, передбачають зв'язки з іншими видами людської діяльності. Це - невичерпна безліч ідей, пошуків, кмітливості та творчості; ефективний засіб розвитку відкритого мислення особистості.

У заданій траєкторії екологічної освіти сутнісна характеристика прояву відкритості мислення представляється як творча та соціальна активність особистості по відношенню до пізнання природи і суспільства з позиції гуманного ставлення до людини. Відкрите мислення в такому трактуванні – це по суті, і є екологічне мислення, тобто мислення, що генерує вищі цінності людського буття в ім'я його успішного існування і розвитку. Тотожність екологічного та відкритого мислення обумовлює прояви людиною своєї сутності як відкритої системи, що сприяє його потребі в

самотворенні, самовдосконаленні, критичному ставленні до особистої поведінки і дій людей у навколишньому середовищі.

Така діяльність має гуманітарний ресурс, забезпечує перерозподіл акцентів з екології навколишнього середовища на екологію Людини, на завдання екологічної освіти, які полягають в тому, щоб навчити школярів вчитися, застосовувати знання та вміння в різних життєвих ситуаціях, жити і працювати разом.

Реалізувати найбільш повно цю діяльність можливо за допомогою тренінгів. У перекладі з англійської термін «тренінг» означає навчання, тренування. Л. А. Петровська визначила тренінг як засіб психологічного впливу, спрямованого на формування нових знань, соціальних вимог, умінь і досвіду. На думку Ю. Н. Ємельянова, тренінг є групою методів розвитку здібностей до навчання та оволодіння будь-яким складним видом діяльності, зокрема спілкуванням. Як правило, тренінг пов'язаний з організаційно-діяльними, рольовими імітаційними іграми, аналізом критичних випадків, відео методами, а також методами театралізації, невербальними методиками, які структуруються в спеціальну освітню програму, що дозволяє досягти намічених освітніх і виховних цілей у найбільш стислі терміни за рахунок активізації діяльності учнів.

Мета тренінгу полягає в тому, щоб створити учасникам умови для повноцінного спілкування; змоделювати такі ситуації, в яких: знімається страх перед самотійним висловлюванням; розвивається готовність прийняти і надати допомогу в потрібній ситуації; розвиваються навички аналізувати свої вчинки і події, усвідомлювати своє ставлення до світу; формується вміння цінувати свою і чужу роботу; закріплюється почуття радості від спільної праці та творчості.

На тренінгу створюється атмосфера толерантності, розкнутості і свободи, учасники відчують себе в психологічній безпеці.

Головне, що забезпечує сприятливу атмосферу для навчання у тренінговій групі, - правила, яких має дотримуватися кожний учасник. Основні з них цінування часу, ввічливість, позитивність, розмова від свого імені; добровільна активність; конфіденційність; зворотний зв'язок.

Правила приймаються на початку тренінгу всіма учасниками групи і потрібні для того, щоб кожний міг: працювати в комфортних умовах; отримувати інформацію самому і не заважати отримувати інформацію іншим у зручний для кожного спосіб; відверто, без побоювань висловлювати свої думки; дозволити собі спонтанні,

попередньо не зважені ретельно вислови, що наблизатиме тренінг до реального життя; бути впевненим, що надана інформація буде використана тільки в інтересах учасників.

Заняття будуються в ігровій формі. Така форма роботи дозволяє почувати себе вільно в умовно-імпровізаційній ситуації, де спілкування будується за запропонованими блоками: інформаційному, інтерактивному, перцептивному. Блочна структура тренінгу - інформація-взаємодія-сприйняття - дозволяє послідовно сформувати у кожного учасника вміння знаходити своє місце в груповому рішенні, при необхідності брати на себе лідируючу роль, адекватно оцінювати ситуацію, надавати допомогу і підтримку іншим членам групи. Навчання через спілкування засноване на вмінні прийняти чужу точку зору, підтримці, атмосфері, що сприяє чесності та відкритості; на заохоченні та керівництві; на повній згоді і довірі учнів. Учитель і учень - частина однієї команди, вони працюють над досягненням спільної мети.

У тренінгу широко використовують методи, які спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників. Всі вони об'єднуються під назвою інтерактивні техніки, що забезпечують взаємодію та власну активність учасників під час динамічного навчального процесу.

Будь-який тренінг є інтерактивним: він розрахований на активну суб'єктну реакцію учня (інтелектуальну, емоційну, дієво-практичну).

Проведення тренінгу відбувається чітко визначеною структурою. Типова структура, мета та завдання тренінгу разом слугують основою для складання плану його проведення.

Під час тренінгу неодмінно виникають багато побічних тем для обговорення, і кожна з них виявляється більш чи менш привабливою, такою, що цікавить учасників. Проте їх опрацювання слугуватиме іншим цілям. Тим часом термін заняття спливатиме, і обов'язкові питання можуть залишитися не розглянутими. Тож саме завчасно складений план допоможе дотримуватися обраної теми, досягти бажаної мети.

На наш погляд, значно ефективнішим засобом проведення екологічного тренінгу є спеціальні методи групової роботи, коли допомога виходить не від дорослого, а від самих дітей - учасників групового процесу. Не слід думати, що це зможуть забезпечити заняття, за формою і змістом мало відрізняються від звичайних уроків, на яких даються знання і формуються вміння і навички. Потрібні принципово нові форми проведення групових занять з дітьми, що спираються на активні методи навчання та принципи роботи в групі.

1. *Щирість і відвертість.*

Чим більш відвертими будуть розповіді про те, що дійсно хвилює і цікавить, чим більш щирим буде пред'явлення почуттів, тим більш успішною буде робота групи в цілому.

2. *Принцип «Я».*

Основна увага учасників має бути зосереджена на процесах самопізнання, на самоаналізі та рефлексії. Навіть оцінка поведінки іншого члена групи має здійснюватися через висловлювання власних почуттів і переживань. Забороняється використовувати міркування типу: «ми вважаємо ...», «у нас думка інша ...» і т.п. Всі висловлювання повинні будуватися з використанням особових займенників однини: «я відчуваю ...», «мені здається ...».

3. *Активність.*

У групі відсутня можливість пасивної роботи, так як більшість вправ передбачає включення всіх учасників. Вкрай небажаний вихід з групи. Крім того, всім учасникам пропонується вибрати собі на час тренінгової роботи «ігрове ім'я» - те ім'я, по якому всі інші учасники зобов'язані будуть звертатися до людини. Це може бути як дійсне власне ім'я, так і вигадане.

Таким чином у процесі формування екологічної компетентності є доцільним використання тренінгових технологій як ефективного способу застосування теоретичних знань у реальному житті, при вирішенні екологічних проблем. Тренінг - педагогічна модель реальної життєвої ситуації, на підставі вивчення та аналізу якої учні виявляють проблему і пропонують її рішення. Його зміст і можливі рішення аналізуються і обговорюються спільно навчаючись з вчителем. У процесі формування екологічної компетентності учнів тренінг може застосовуватися для вирішення наступних завдань: закріплення теоретичних знань; освоєння способів застосування екологічних знань на практиці, для виявлення і вирішення екологічних проблем; формування навичок групового аналізу проблем і прийняття рішень, оцінки альтернативних варіантів в умовах невизначеності; ознайомлення з прикладами успішних дій з вирішення екологічних проблем; прийняття рішень в умовах невизначеності; розробка алгоритмів рішення, плану дій. Загалом у процесі формування екологічної компетентності важливо не обмежуватися рамками «інформаційно-довідкового» підходу, а необхідно створити умови для становлення суб'єктного досвіду емоційно-ціннісного та практично-діяльнісного ставлення до навколишнього середовища. У зв'язку з цим слід зазначити, перш за все, пріоритет тренінгових технологій тобто активного, творчого отримання, переживання,

осмислення нової інформації самими учнями перед засвоєнням готових знань. У процесі їх застосування створюються оптимальні умови для засвоєння екологічних цінностей, становлення та розуміння смислів екологічної діяльності, тобто для формування системотвірного компонента екологічної компетентності - ціннісно - смислового.

Таким чином, тренінгові технології дозволяють з'єднати розвиток екологічної спрямованості особистості школяра з досвідом екологічної діяльності в якості суб'єкта, тобто забезпечують реалізацію умов, необхідних для становлення екологічної компетентності учнів.

Література:

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Шкільний світ. – 2001.
2. Концепція екологічної освіти України // Директор школи. – 2002. - № 16. – с. 20-29.
3. Гашенко І.О., Гусєва Н.М., Корж О.П., Савіч І.О. Формування екологічної культури як багатоаспектний процес розвитку і саморозвитку особистості учнів. Науково-методичний посібник. – Запоріжжя: ОІППО, 2012. – 85 с.
4. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика. – К.: Заповіт. 1998. – 688 с.
5. Толстоухов А.В., Хильки М.І. Екобезпечний розвиток: пошуки стратегем. 2-е вид. / Толстоухов А.В., Хильки М.І. – К.: Знання України, 2007. – 332 с.
6. Технології навчання дорослих / Упоряд.: О.Главник, Г.Бевз/ - К.: Главник, 2006. – 128 с.

Надійшло до редакції 15.10.2013 року